

Drabet på general Soleimani og implikationerne for den globale verdensorden

Af Dmitrij Trenin

Krisen mellem USA og Iran i januar 2020, efter at Trump beordrede den iranske general Qassem Soleimani dræbt førte ikke til en større krig i Mellemøsten. Men den afslørede en række nye tendenser, der omformer verdensordenen.

Det sendte chokbølger som et større jordskælv gennem Mellemøsten, da nyheden om at Irans general Qassem Soleimani var blevet dræbt af et amerikanske droneangreb i Bagdad få dage efter nytår. Men trods chokket reagerede landene i Mellemøsten på eskaleringen af fjendskabet mellem USA og Iran med forbløffende forsigtighed.

Israel, der anser Iran for en dødsfjende, støttede USA, men uden nogen særlig iver. Saudi-Arabien og de andre Golfmonarkier, der sidste år blev ramt af missil- og droneangreb, som menes at være blevet udført efter ordrer fra Irans general Qassem Soleimani, støt-

tede også op om USA, men opfordrede ikke Washington til at slå hårdere ned på Iran.

Irak befandt sig i den interessante og meget farlige position at være en juniorallieret for begge de stridende parter. Bagdad betalte for sin tvetydige position ved at blive målet for angreb fra begge sine allierede. Tyrkiet, der gør sig forhåbninger om at blive en regional magtfaktor, indtog en demonstrativt uafhængig position og demonstrerede endnu en gang, hvor komplekst dets forhold til USA er, samt det faktum at landet kun er medlem af NATO af navn.

NATO's position var at observere fra sidelinjen, på trods af, at Iran åbent lancerede ballistiske missilangreb mod amerikanske militære anlæg. Disse angreb udløste ikke artikel 5 i den nordatlantiske traktat, der siger, at et angreb på en allieret betragtes som et angreb på alle allierede. Mens Storbritannien

---

Dmitrij Trenin (f. 1955) er direktør for Carnegie Moscow Center samt leder for forskningsrådet og udenrigs- og sikkerhedspolitikprogrammet. Dmitri Trenin er ph.d. i amerikansk historie fra Ruslands Videnskabsakademi.

---

og Australien blokerede, skyndte flere NATO-partnere i den USA-ledede koalition sig også at meddele tilbagetrækning af deres tropper fra Irak. På den diplomatiske front demonstrerede USA's vigtigste europæiske allierede – Storbritannien, Tyskland og Frankrig – endnu en gang deres manglende evne til at agere som en uafhængig mægler mellem USA og Iran, på trods af deres langvarige ambition om at gøre netop det.

Faktisk var det eneste, London, Berlin og Paris var i stand til at gøre, at udtrykke bekymring over følgerne af konflikten mellem USA og Iran, mens de på papiret forsøgte at redde den iranske atomaftale, der i sin væsentlighed blev ugyldig i 2018, da Trump-administrationen trak sig ud af den.

Japan reagerede på krisen ved at beslutte at sende et krigsskib til Golfen, et træk, der kan tolkes som endnu et lille skridt mod, at landet bliver en normal aktør: det vil sige en, der er i stand til at anvende magt. Samtidig blev Indien – som har hundredtusindvis af statsborgere, der arbejder i Golfen – konfronteret med dilemmaet om at skulle vælge mellem en indflydelsesrig nabo, Iran, og en fjern, men meget vigtig partner: USA. Som en konsekvens foretog det sig intet.

Kampen blev en duel

Konfrontationen mellem USA og Iran endte med at blive udkæmpet som en duel. Det var ikke kun USA's allierede og partnere, der trådte et skridt tilbage og distancerede sig fra konflikten; det gjorde dets rivaler og modstandere også.

Kina, USA's største rival, holdt lav profil. Beijing opfordrede begge parter til at udvise tilbageholdenhed og nedtrappe spændingerne. På trods af sin meget dybere involvering i Mellemøstens militære og politiske anliggender udøvede Rusland også forsigtighed. Moskva og Beijing benyttede ikke muligheden til at præsentere en samlet front, og heller ikke Moskva alene udviste noget ønske om at åbne et nyt spændingsområde med Washington.

Udtalelserne fra både det russiske udenrigsministerium og dets forsvarsministerium, der fordømte det amerikanske attentat på general Soleimani, fokuserede mere på de metoder, der blev anvendt af USA – drabet på en fremmed regerings højtstående embedsmand på et tredjelands territorium – snarere end selve USA's politik. Og mens verdens opmærksomhed var rettet mod den militære aktion i Golfen, gennemførte Moskva en diplomatisk operation i det østlige Middelhav og forsøgte at anvende sin succesrige syriske drejebog til at genoprette fred – og sin egen indflydelse – i Libyen.

Baggrunden for drabet

USA's præsident Donald Trump beskyldes ofte for at være uforudsigelig og impulsiv. I den nylige krise over Iran stod Trump imidlertid over for et valg: vente på, at Iran gennemførte nye angreb, eller svare resolut på dets nylige angreb. I de tre år, hvor han har stået i spidsen, har den amerikanske præsident omhyggeligt undgået en væbnet konflikt med Teheran og foretrukket flammende retorik og kvælende sanktioner fremfor bomber og missiler. Så

sent som sidste år besluttede Trump i sidste øjeblik at lægge det sværd, der allerede hang over Iran, og valgte ikke at gengælde for ødelæggelsen af en amerikansk drone, udført af den iranske revolutionsgarde, Soleimanis tjeneste.

Trump var nødt til at vise, at han ikke ville finde sig i den mindste antydning af en gentagelse af det fatale angreb på den amerikanske ambassade i Bagdad.

Trump's beslutning om at eliminere Soleimani var tilsyneladende ikke så meget foranlediget af den rigsretssag, der blev indledt mod den amerikanske præsident i december 2019, men af det forsøg på at storme den amerikanske ambassade i Bagdad hen over nytår, som pro-iranske styrker stod bag, tilsyneladende sendt af Soleimani selv. Med andre ord handlede det ikke så meget om at distrahere vælgerne fra rigsretssagen, som det handlede om at forhindre mulig skade på præsidentens image som forsvarer af amerikanske liv i udlandet. Trump var simpelthen nødt til at vise sine landsmænd, at han ikke ville finde sig i den mindste antydning af en gentagelse af det fatale angreb på den amerikanske ambassade og det afskyelig drab på den amerikanske ambassadør i Benghazi under Barack Obamas præsidentembede.

Teherans muligheder

Ved at beordre attentatet på Soleimani løb Trump en stor risiko. Ingen kunne forudsige med sikkerhed, hvad Teherans svar ville være. Hvis dette modsvar havde resulteret i mange amerikanske

omkomne, ville USA sandsynligvis have gennemført et massivt angreb mod vigtige iranske mål. Derefter ville der sandsynligvis have været fortsatte angreb fra begge sider, da USA's prestige på den ene hånd og selve Den Islamiske Republiks overlevelse på den anden hånd ville have været på spil.

Mange andre lande i regionen – ikke kun Irak – ville være blevet trukket ind i konflikten. Det er muligt, at magter uden for regionen, der indtil da havde holdt sig på afstand, også ville have været nødt til at definere deres position mere tydeligt og handle på én eller anden måde. For at reducere disse risici anvendte USA forskellige diplomatiske kanaler til at kommunikere med iranerne om, at de anså fjernelsen af Soleimani for et enkeltstående gengældelsesangreb og ikke havde til hensigt at starte en storstilet militærkampagne. Dette blotlagde et andet vigtigt aspekt af konflikten: mens de offentligt indikerede vilje til at bruge magt, signaliserede begge sider samtidig mådehold over for hinanden.

Den iranske ledelse vurderede situationen og besluttede at handle rationelt og strategisk. Teherans målsætning var på den ene side i verdens øjne at fremstille Iran som et offer for Trump-administrationens populistiske politikker, og på den anden side at bruge situationen til gradvist at tvinge USA ud af Irak og Syrien: Irans to vigtigste nabolande, hvad angår dets regionale interesser.

Denne strategi bar med det samme propagandafrugt, da det irakiske par-

lament vedtog en resolution om at sætte en stopper for tilstedeværelsen af udenlandske styrker i landet, og den irakiske premierminister anmodede efterfølgende om, at USA trækker sine tropper ud af landet. Der fandt naturligvis ingen tilbagetrækning sted, men der blev sendt et budskab.

Missilangrebet på amerikanske mål, som ikke resulterede i nogen personskader eller alvorlig ødelæggelse, var en demonstration af Irans leders dumdristighed og frækhed (der er få i verden, der kunne slippe afsted med dette), og på samme tid deres tilbageholdenhed: deres budskab var, ”vi tilgiver ikke den uret, der er blevet begået mod os, men vi ønsker ikke krig og er klar til at nedtrappe konflikten.” Det er bestemt ikke enhver krig, der i dag kan ses som en nyttig distraktion fra et lands indenlandske problemer.

Teheran tillod sig kun et følelsesmæssigt svar på drabet på Soleimani

derhjemme, og det var også helt rationelt. Irans ledere spillede rollen som ofre. Soleimani fik en begravelse som en national helt, der var blevet fældet af en forræderisk ekstern fjende, og dette hjalp til med til at forene det iranske folk, ud over de loyale tilhængere af regimet og tilhængere af en aggressiv tilgang til USA. Dette fungerede godt – indtil et ukrainsk passagerfly blev skudt ned tæt på Teheran, og det iranske militær blev tvunget til at påtage sig ansvaret for dets ødelæggelse og tabet af 176 menneskeliv.

Oppositionsstyrker inde i Iran, som var blevet slået ubarmhjertigt ned i 2019, blev igen genoplivet. Men de var ikke i stand til at vende situationen til deres fordel. Myndighederne betalte prisen for de tre dage, de havde brugt på at benægte deres skyld, men deres eventuelle indrømmelse begrænsede omkostningerne internt i landet. Irans vilje til at tage ansvar for styrtet

FOTO: Da USA i januar gennemførte en operation, der dræbte Irans general Qassem Soleimani, udløste det ikke en krig, men viste, at både NATO og andre valgte at observere fra sidelinjen.

blev opfattet af resten af verden som bevis på, at Teheran var på vej mod at nedtrappe konflikten. I sidste ende var både Irans ledere og Trump i stand til at redde ansigt med hensyn til deres hjemlige kritikere.

Ruslands reaktion

Krisen i januar bekræftede, at Iran for Moskva er en ren ad hoc-allieret, begrænset til slagmarken i Syrien og mere bredt til kampen mod terrororganisationen Islamisk Stat. Irans overordnede strategi i regionen, som i vid udstrækning blev implementeret af general Soleimani, har ikke Moskvas støtte. Rusland står også fast på, at Irans atomprogram skal forblive helt fredeligt. Soleimani nød muligvis respekt i Moskva for sin dristighed og sit mod, men det er usandsynligt, at de nærede særlig meget tillid til ham. Det russiske militær og efterretningstjeneste holdt ham bestemt ikke tæt inde på livet. Samlet set passer Ruslands opførsel i krisen ind i et etableret mønster af at fremme og beskytte sine egne interesser og opbygge relationer med sine partnere alene på dette grundlag.

Præsident Vladimir Putin var den eneste verdensleder, der besøgte Mellemøsten, mens krisen mellem USA og Iran var på sit højeste. Han fløj dog ikke dertil for at forsøge at stoppe et udbrud af krig mellem Washington og Teheran. Hans mål var at befæste Moskvas position som den mest indflydelsesrige eksterne magt i Syrien, at officielt lancere Turk-

Stream-gasledningen, der leverer russisk gas til det sydøstlige Europa, og at udvide det politiske partnerskab med Tyrkiet til libysk territorium, hvor der, som Putin offentligt indrømmede, kan være russere, der kæmper.

Putin vendte snart tilbage til regionen for et kort besøg i Israel til Holocaust-mindehøjtideligheder, hvor han mødtes med premierminister Benjamin Netanyahu, en længe værdsat kollega i den jødiske stat. Inden for få dage mødtes de to igen i Moskva, lige efter at Netanyahu havde besøgt Trump i anledning af afsløringen af USA's "århundredets aftale" for Israel og Palæstina. Det kan derfor konkluderes, at Ruslands vigtigste geopolitiske og geostrategiske interesser i Mellemøsten og Nordafrika nu er koncentreret i det østlige Middelhav.

På vej hjem fra Istanbul stoppede Putin for at overvære flådeøvelser i Sortehavet, hvor han så affyringer af Kh-47M2 Kinzhal- og 3M-54 Kalibr-missiler blive perfektioneret. På samme tid var russiske og amerikanske

krigsskibe på vej til at komme farligt tæt på hinanden ved indgangen til den persiske Golf, hvilket nødven-

diggjorde at forsvarsministrene i begge lande endnu engang måtte tale med hinanden.

Det er værd at huske, at et russisk flådeskib udførte flådeøvelser med kinesiske og iranske styrker nær Hormuzstrædet lige før starten af krisen mellem USA og Iran. På denne måde

Irans overordnede strategi i regionen, som i vid udstrækning blev implementeret af general Soleimani, har ikke Moskvas støtte.

forvandlede Rusland sin demonstration af militære kapaciteter og rækkevidde til et nyttigt udenrigspolitisk værktøj i Mellemøsten.

Efter sine samtaler i Damaskus og Istanbul og sin inspektion af flådeøvelsen i Sortehavet holdt Putin samtaler i Moskva med den tyske kansler, Angela Merkel, og talte med lederne af arabiske og europæiske nationer om forberedelserne til en konference om at finde en politisk løsning på den borgerkrig, der raser i Libyen. Moskva tilbød en platform, hvor de to stridende parter kunne mødes og tale med repræsentanter fra Rusland og Tyrkiet, der har budt sig selv til som mæglere i konflikten. Dermed forsøgte Moskva at anvende Astana-fredsprocesmodellen, der blev brugt i Syrien, på Libyen. At den model ikke fungerede med det samme betyder ikke, at den vil blive opgivet. På den efterfølgende internationale konference om Libyen, der fandt sted i Berlin, så den russiske leder i høj grad ud til at være den mest indflydelsesrige deltager. Moskvas erfaringer i Syrien er vidnesbyrd om, at succes nogle gange på sigt er et resultat af et væld af delvise fiaskoer og dektioner, de giver. Det er klart, at Rusland nu har en chance for at vende tilbage til et potentielt lukrativt Libyen via sin fredsbevarende indsats.

Stormagterne mister indflydelse

I januar 2020 tog USA det hidtil usete skridt at dræbe en indflydelsesrig iransk militær og politisk figur, mens iranerne også trådte ind på nyt territorium, da de udsatte amerikanske militærbaser for missilangreb. Der er

således etableret to vigtige og potentielt farlige præcedenser. På samme tid gjorde begge parter en indsats for at minimere konsekvenserne af deres handlinger. På trods af den nuværende mangel på en direkte kommunikationskanal mellem Iran og USA eksisterer der en forbindelse via to mæglere: Bagdad og Bern. Krisen viste sig at være kortvarig, og man undgik en større krig mellem de to lande, samtidig med at hybridkrigen fortsætter. Dette beviser, at selv de globale aktører, der betragtes som mest uforudsigelige eller skydeglade, frygter konsekvenserne af en ukontrollerbar væbnet konflikt.

Det globale samfund reagerede på krisen mellem USA og Iran med bekymring og universel frygt for, at den kunne eskalere og inddrage andre. Alligevel var der ingen reelle forsøg fra udenforstående på at forhindre en krig i at bryde ud. FN's Sikkerhedsråd blev ikke indkaldt til et krisemøde. Moskva, som normalt er hurtig til at reagere på enhver magtanvendelse fra USA, tog ikke initiativ til at indkalde til et sådant møde.

Det er interessant, at hverken USA's allierede eller Irans partnere havde travlt med at hjælpe 'deres' side. USA og Iran blev overladt til at løse deres uoverensstemmelser på egen hånd. Således er solidaritet – både fra seniorpartnere overfor juniorpartnere og vice versa – helt klart af sekundær betydning i forhold til visse staters nationale interesser. Denne virkelighed afspejler den voksende fragmentering af det globale samfund i dag og dets modvilje mod at danne blokke som dem under Den Kolde Krig.

USA's ageren skal ikke så meget ses som en tilbagetrækning fra sin position som verdensleder, men som et forsøg på at omgruppere og samle styrke til at konkurrere mere succesfuldt mod sine rivaler efter at have reduceret nogle af sine opgaver og delegeret en del af sin byrde til sine allierede. Washington fokuserer i stigende grad sin opmærksomhed på kampen mod sin vigtigste modstander, Beijing, såvel som sine sekundære modstandere, såsom Moskva og Teheran. USA anvender en stadig bredere vifte af midler og metoder i denne kamp: fra sanktioner – som er gået fra at være et værktøj i udenrigspolitikken til dens erstatning – til fokuseret pres på specifikke organer og enkeltpersoner, helt op til deres immobilisering og, i sjældne tilfælde, deres fysiske fjernelse. Udenrigspolitiske handlinger bliver således mere og mere målrettede og selektive.

Kina er endnu ikke klar til en regulær konfrontation med USA. Kina ønsker langt fra at udvide frontlinjen i den kinesisk-amerikanske rivalisering, men forsøger tværtimod at begrænse området for deres uenigheder.

Da den åbne konflikt brød ud mellem Iran og USA, var Kina i færd med at afslutte den første fase af samtaler om en økonomisk aftale med USA. Inden for få dage efter, at krisen mellem USA og Iran var aftaget, blev en kinesisk-amerikansk aftale indgået. Mens Beijings geøkonomiske ekspansion følges op af dets geopolitiske ekspansion, halter sidstnævnte stadig bagefter førstnævnte, og processen vil være langvarig og vanskelig.

På trods af sin store økonomiske tilstedeværelse i Mellemøsten anerkender Kina sine politisk-militære begrænsninger der og dets mangel på diplomatisk erfaring. Derudover har Kina ikke alle sine regionale økonomiske interesser fokuseret på Iran; det har endnu større interesser i lande, der betragter Iran som deres fjende, såsom Saudi-Arabien og andre Golflande. Uden for Østasien vil Kina i lang tid forblive en primært geøkonomisk magt.

EU-lande har længe udgjort netop sådan en magt. På trods af lejlighedsvis kommentarer fra visse ambitiøse nationale ledere, såsom den franske præsident, Emmanuel Macron, kvalificerer EU sig ikke som en strategisk aktør. Intetsteds er dette mere åbenlyst end i spørgsmålet om Iran, der udstiller det europæiske diplomatiske begrænsninger. EU var ikke i stand til at forhindre, at USA trak sig ud af den iranske atomaf-tale, og da USA gjorde dette i 2018, mistede aftalen reelt al mening for Iran.

Intetsteds er dette mere åbenlyst end i spørgsmålet om Iran, der udstiller det europæiske diplomatiske begrænsninger.

Som et resultat af krisen i januar 2020 afviste Teheran en række begrænsninger, som aftalen havde lagt på dets atomprogram, men afholdt sig dog fra at sætte en stopper for international overvågning af sine nukleare aktiviteter. Efter at EU's tre store lande (Storbritannien, Tyskland og Frankrig) reagerede på Irans handlinger – under pres fra USA – ved at lancere en mekanisme til gendannelse af sanktioner

mod Teheran, var EU i iranernes øjne meget tæt på at miste sin status som mægler mellem Iran og USA. Tydeligvis er USA's seneste magtdemonstration for Iran endnu et argument for at skabe midlerne til at afskrække et fjendtligt USA.

I de seneste fem år er Rusland blevet en meget synlig aktør i Mellemøsten, men dets succes skyldes i mindre grad dets ressourcegrundlag og mere dets fokus på egne specifikke interesser, dets insiderviden om regionen og dets dygtighed inden for manipulering af relativt få ressourcer og midler. Rusland har også fundet en måde at opretholde relationer med alle de vigtigste aktører på, samtidig med at man undgår både afhængigheden af en alliance med nogle og direkte fjendtlighed med andre.

Indien befinder sig stadig i det tidlige stadium af sin transformation til en stormagt, men Mellemøsten ser ud til at blive én af de første regioner, hvor dets rolle vil vokse, sammen med Syd- og Sydøstasien og Det Indiske Ocean.

Samlet set har den nylige højspændte situation mellem USA og Iran imidlertid vist, at alle stormagters rolle og betydningen i det internationale system bliver mindre. Dette sker som et resultat af, at regionale aktører opnår militære kapaciteter, som tidligere kun de vigtigste aktører havde; et kraftigt fald i verdensmagternes tole-

rance i forhold til at lide menneskelige tab; mange landes faldende tiltrækning som genstand for økonomiske interesser eller som strategisk fodfæste; og den universelle og voksende tendens til at prioritere indenrigsanliggender, primært socioøkonomisk politik, frem for udenrigspolitikken.

Under og efter Den Kolde Krig var Mellemøsten et lærebogseksempel på – og et af de globale centre for – geopolitisk rivalisering mellem de førende verdensmagter. I dag demonstrerer regionen forskydningen af denne rivalisering til helt andre områder (teknologi, herunder naturligvis militær teknologi, finans og økonomi og informationsområdet), mens de store spilleres tidligere geografiske legepladser overtages af lokale magter.

Hvad angår de store spillere selv, bliver de i stigende grad tvunget til at handle i overensstemmelse med de umiddelbare krav fra indenrigspolitikken, snarere end at forfølge store geopolitiske strategier baseret på ideologiske værdier. Det store spil er muligvis forbi, men andre spil er stadig i gang.

Oversat fra engelsk af Ane Dalegaard Hansen.

Publiceret med tilladelse fra Carnegie Moscow Center.